

УДК 94(477)«1941/1943»:070
DOI 10.35433/history.112020

Стельникович Сергій,
доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри історії України,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
stel-s@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9121-8977>
ResearcherID: H-5420-2016

ЖИТОМИРСЬКА ГАЗЕТА «ГОЛОС ВОЛИНІ» В НІМЕЦЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ (жовтень 1941–1943 рр.)

Анотація

*Метою роботи є розгляд газети «Голос Волині», яка виходила у Житомирі упродовж жовтня 1941–1943 рр., як органу, що був частиною інформаційно-пропагандистської системи німецького окупаційного режиму в роки Другої світової війни. **Методологія** наукового дослідження ґрунтується на основі загальнонаукових і спеціальних історичних методів з урахуванням базових принципів історичного пізнання. **Наукова новизна** роботи полягає у тому, що тут уперше на основі широкої джерельної бази розглянуто історію газети «Голос Волині» у контексті німецького інформаційного простору. У результаті автор приходить до **висновків**: у діяльності газети можна виділити два періоди; вона стала важливим інформаційно-пропагандистським органом окупаційної влади; змістовно в газеті були присутні три напрямки нацистської пропаганди (антирадянська; антиєврейська; та пропаганда, спрямована на підтримку окупаційної господарсько-економічної політики).*

Ключові слова: нацистська окупація, газета, «Голос Волині», антирадянська пропаганда, антиєврейська пропаганда.

Постановка проблеми. У роки Другої світової війни на окупованій німцями території України була сформована широка мережа періодичних газетних видань. Частина газет, вихід яких було започатковано на початку німецько-радянської війни, в умовах адміністрації Вермахту, деякий час перебувала під контролем самостійницького руху. З утвердженням німецької цивільної адміністрації газети перейшли під її повний контроль,

перетворившись на інформаційно-пропагандистські органи окупаційної влади, ставши важливим засобом впливу на місцеве населення. Серед таких видань – житомирська газета «Голос Волині», яка була складовою німецького інформаційного простору упродовж жовтня 1941–1943 рр.

Зауважимо, що процес формування інформаційного простору на окупованій території України, зокрема у межах Райхскомісаріату «Україна» та в зоні військової адміністрації, предметно розглядається у наукових розвідках Оксани Салати. Дослідниця відзначає, що важливе значення тут надавалося офіційним україномовним газетам (Салата, 2010). Водночас, нині в історіографії відсутнє узагальнююче дослідження, присвячене історії газети «Голос Волині» у контексті німецького інформаційного простору на окупованій території України в роки Другої світової війни. Здебільшого поодинокі вітчизняні (Максим Гон, Олександр Холод, Борис Черняков) та зарубіжні (Венді Лауер) автори, як правило, розглядали часопис «Голос Волині» епізодично, під час вивчення газетної періодики Другої світової війни загалом (Черняков, 2005, с. 131–158); розгляду інших газет періоду нацистської окупації (Гон, 2006, с. 113); аналізу пропагандистських процесів на окупованій території України (Холод, 2015, с. 35, 37–39); характеристики інших аспектів нацистської окупаційної політики (Lower, 2005, р. 113) тощо. Частково історія часопису у період його контролю представниками самостійницького руху (жовтень – друга половина листопада 1941 р.) розглядалася у наших попередніх дослідженнях (Стельникович, 2015, с. 421, 427). Отож, вивчення газети «Голос Волині» жовтня 1941–1943 рр. залишилося поза увагою дослідників.

Метою статті є розгляд житомирської газети «Голос Волині» як складової частини німецького інформаційного простору на окупованій території України в роки Другої світової війни.

Виклад основного матеріалу. Перший номер україномовної газети «Голос Волині» вийшов у Житомирі 12 жовтня 1941 р. Початковий етап її діяльності, в умовах німецької військової адміністрації, тривав до другої половини листопада 1941 р. У цей час газета, фактично, перебувала під контролем ОУН під керівництвом Андрія Мельника (ОУН(М)). Адже німецька військова влада, зокрема, намагаючись убезпечити завчасний перехід

самостійницького руху на антинімецькі позиції, дозволила його представникам долучитися до формування допоміжних органів управління, видання газет тощо. Крім того, відділ пропаганди Вермахту сприймав мережу україномовних газет як спосіб поширення офіційної інформації та можливість впливу на дезертирів Червоної армії, які потенційно могли включитися до складу партизанського руху (Armstrong, 1990, p. 175). У свою чергу, для самостійницького руху така позиція німецьких військових давала можливість утвердитися на місцях, сформувати організаційну мережу, розпочати популяризацію власних ідей, у тому числі й через періодику. Відтак, можна стверджувати про існування в німецькому інформаційному просторі в умовах адміністрації Вермахту легальної періодики самостійницького руху. Такими були ряд видань, започаткованих у перші місяці після початку німецько-радянської війни.

Організаційними передумовами появи газети «Голос Волині» стали житомирські газети «Українське слово» та «Перемога». Їх діяльність, зважаючи на вищезазнані причини, також була санкціонована німецькою військовою владою. Між іншим, газета «Українське слово», яка виходила у Житомирі упродовж 3 серпня – 5 жовтня 1941 р., була першим україномовним виданням на території Райхскомісаріату «Україна». Вона стала продовженням еміграційного часопису, який видавався у Парижі з травня 1933 р. з ініціативи громадської організації Український Народний Союз (Небелюк, 1951, с. 43). До організації газети долучилися члени похідної групи ОУН(М) «Північ», серед яких Олег Ольжич. Редактором газети став Іван Рогач. Після перенесення видання «Українського слова» до Києва у Житомирі 9 жовтня вийшов один номер газети «Перемога». Напередодні, 7 жовтня 1941 р., її редактором був призначений Дмитро Маслій (Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 3, арк. 636). Після виходу одного номера газета «Перемога» припинила існування, а замість неї, як зазначалося, з 12 жовтня 1941 р. почала видаватися газета «Голос Волині». Редактором нової газети став Д. Маслій.

У другій половині листопада 1941 р. у житомирському регіоні замість військової влади утвердилася цивільна окупаційна адміністрація, яка розпочала наступ на будь-які прояви українського національного життя; усунула зі складу допоміжних управлінь,

редакцій місцевих газет тощо національно налаштованих осіб. Самі газетні видання, перейшовши під контроль цивільної влади, перетворилися на її інформаційно-пропагандистські органи. За цих обставин редакційний колектив «Голосу Волині» був очищений від членів та прихильників самостійницького руху, а головний редактор газети Д. Маслій на фоні посилення нацистських репресій наприкінці листопада 1941 р. виїхав на територію Західної України (Архів Управління Служби безпеки України в Житомирській області, ф. 5, спр. 3936, арк. 15). Останній номер газети «Голос Волині», у якому Д. Маслій виступав як головний редактор, датований 23 листопада 1941 р.

Після 23 листопада 1941 р. спочатку виконуючим обов'язки головного редактора, а з 28 листопада 1941 р. головним редактором газети «Голос Волині» став Євген Огуревич (Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 4, арк. 640). У середині 1942 р. його на посаді змінив Юрій Гриненко, який до того був заступником головного редактора Є. Огуревича (Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 16, арк. 29). Ю. Гриненко був головним редактором «Голосу Волині» до кінця нацистської окупації. Є. Огуревич та Ю. Гриненко активно підтримували нацистську окупаційну політику. Разом з виконанням обов'язків головного редактора вони публікували авторські прони́мецькі пропагандистські матеріали. Також Є. Огуревич 1942 р. у видавництві газети «Голос Волині» опублікував пропагандистську брошуру «Україна в Європі». У брошурі підтримувалася нацистська політика та засуджувалася діяльність українського самостійницького руху (Держархів Житомирської обл., листівки, листівки з № 400 по № 600, арк. 46–55). Ця брошура як засіб пропаганди широко поширювалася німцями серед місцевого населення (Держархів Житомирської обл, ф. П-2668, оп. 2, спр. 224, арк. 5). Є. Огуревич та Ю. Гриненко публікували прони́мецькі пропагандистські матеріали як у газеті «Голос Волині», так і в інших виданнях регіону (Генерального округу «Житомир»). Так, Ю. Гриненко в пропагандистській статті «Наша кровна справа» в газеті «Мозырские известия» писав: «Чим ми віддячимо Великонімецьчині, яка вирвала нас із більшовицького пекла? Чим ми віддячимо німецьким воїнам? Нашою працею. Від нас більше нічого не вимагається. Наша вдячність – наша праця. <...> Гасло звучить

ясно і чітко: хто сьогодні не працює – не має права і жити» (Гриненко, 1943, Наше кровное дело, с. 3).

Газета «Голос Волині», як і будь-яке інше місцеве періодичне видання німецького інформаційного простору, піддавалася цензурі. На початковому етапі її існування цензуру в основному здійснювала військова влада, зокрема представники відділу пропаганди Вермахту. Із листопада 1941 р. газета піддавалася цензурі генерального комісаріату Генерального округу «Житомир» (Держархів Житомирської обл., ф. Р-1151, оп. 1, спр. 173, арк. 1). Разом з тим по 5 екземплярів кожного номера газети в обов'язковому порядку надсилалися до підвідділу преси відділу пропаганди Райхскомісаріату «Україна» (Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 10, арк. 32, 34). Із 1 травня 1942 р. газета «Голос Волині» та друкарня газети перейшли у підпорядкування дочірнього підприємства «Німецького видавничо-друкарського товариства в Україні з обмеженою відповідальністю» у Луцьку товариства «Преса України» (Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 34, арк. 1). Фактично, ця організація була створена для централізації контролю над діяльністю місцевих періодичних видань.

У змісті газети «Голос Волині» до другої половини 1941 р. частина матеріалів стосувалася української національної проблематики. Адже редактор видання Д. Маслій, будучи представником самостійницького руху, використовував для власних цілей і газету «Голос Волині». Українська національна проблематика «Голосу Волині» цього періоду – це передусім матеріали про історію української культури, церкви; статті, у яких обґрунтувалася необхідність вживання української мови тощо. У цей же час на сторінках газети публікувалися поезія та проза українських письменників, літературознавчі дослідження. Цікаво, що в номері газети від 2 листопада 1941 р. був опублікований вірш батька О. Ольжича Олександра Олесь (Кандиби) «Нових і слів і діл...» (Олесь, 1941, с. 3). Показовим також є наявність публікацій, які стосувалися українського самостійницького руху. Як приклад можна назвати статтю «Нове Полісся» авторства члена ОУН(М) Олега Штуля (Ждановича) про Поліську Січ Тараса Бульби-Боровця (Штуль, 1941, с. 3–4). Також початково у заголовковій частині газети розміщувалися зображення тризуба та гасло «Слава Україні».

Оскільки газета «Голос Волині» відносилася до німецького інформаційного простору, у ній широко публікувалися окупаційні інформаційно-пропагандистські матеріали. Відповідно до вимог цензури, такі матеріали були присутні від початку виходу газети (в період німецької військової адміністрації), коли вона перебувала під впливом представників самостійницького руху. Кількість німецьких пропагандистських матеріалів зросла з кінця листопада 1941 р. Змістовно – це антирадянська й антиєврейська пропаганда, яка часто поєднувалася. Не дивлячись на те, що більшість єврейського населення регіону нацистами була знищена наприкінці літа – на початку осені 1941 р., антиєврейська пропаганда була однією із основних упродовж усього періоду окупації. Інший важливий напрям пропаганди газети «Голос Волині» – необхідність виконання нацистських, зокрема трудових, розпоряджень місцевим населенням. Загалом, напрями пропаганди, представлені в газеті «Голос Волині», були типовими для місцевих україномовних газет німецького інформаційного простору.

В умовах цивільної окупаційної влади інформаційне наповнення газети «Голос Волині», як і інших україномовних газет на території Райхскомісаріату «Україна», в основному становили пропагандистські матеріали представництва Німецького інформаційного агентства в Рівному, центральних німецьких газетних видань, німецьких радіоповідомлень, матеріалів райхскомісара, генерального комісара Генерального округу «Житомир» тощо. Обсяг матеріалів таких видань мав становити не менше 75 % обсягу газети. Лише четверта частина газети могла присвячуватися питанням загальноукраїнського чи регіонального життя. Однак такі матеріали, якщо і з'являлися, не виходили за межі офіційної цензури. Вони не мали піддавати будь-якій критиці діяльність цивільної влади, існувала заборона на появу політизованих статей, матеріалів зі спірних релігійних питань, не рекомендувалося друкувати статті з української історії (Держархів Житомирської обл., ф. Р-1151, оп. 1, спр. 173, арк. 1; Держархів Житомирської обл., ф. Р-1151, оп. 1, спр. 176, арк. 57–58).

Як зауважувалося, серед провідних напрямків нацистської пропаганди на сторінках «Голосу Волині» були антирадянська та антиєврейська пропаганда, які нерідко пов'язувалися. У таких матеріалах більшовицька влада ототожнювалася з єврейством;

відповідно, і довоєнні комуністичні репресії намагалися асоціювати з діями євреїв. Навіть вину за розв'язання Другої світової війни нацистська пропаганда поклала на євреїв. У статті газети від 9 вересня 1943 р., присвяченій життю м. Коростень, редактором Ю. Гриненком наводяться слова одного з місцевих німецьких управлінців. Він нібито сказав: «Війну почали жида. <...> Вони її почали тому, що мають мету пригнітити усі народи світу і керувати ними безроздільно, перетворивши на рабів усе нежидівське людство. Советська влада, більшовизм були владою жидівською» (Гриненко, 1943, Коростень сьогодні, с. 3). Нацистська пропаганда пов'язувала з єврейством й інші країни антигітлерівської коаліції, у першу чергу Англію та США. У другій половині 1943 р. у зв'язку з відступом Вермахту на Східному фронті антирадянська пропаганда нацистів посилюється. Насамперед вона була пов'язана з ексгумацією та перепохованням жертв НКВС 1930-х років у Вінниці. На цьому фоні активізувалася і антиєврейська пропаганда.

Іншим напрямком пропаганди в газеті «Голос Волині» була пропаганда, спрямована на підтримку німецької господарсько-економічної політики. Передусім містились заклики до місцевого населення виконувати трудові розпорядження на місцях, а також відправлятися на роботи до Німеччини. У ряді випадків наголошувалося, що «трудова дисципліна» є не лише умовою матеріального забезпечення особи (сім'ї), а й умовою її фізичного існування. Окрім іншого, прикладом такої пропаганди є заклики до населення, які іноді включалися до заголовкової частини газети: «Селяни, обробляйте навесні свою землю, бо інакше будете голодувати! Хто не сіє, той не жне. Хто не збирає жнива, той голодує!» (14 березня 1942 р.); «Українці! Хто зголошується на працю до Німеччини, вертається з багатим досвідом та має найкращі передумови поліпшити своє майбутнє. Зголошуйтеся на працю до Німеччини!» (10 червня 1942 р.). У цьому контексті особливо поширилася практика публікації листів до своїх близьких нібито від імені осіб, відправлених до Німеччини. Тут вони виключно позитивно відгукувалися про умови свого перебування та праці в Німеччині. В одному із номерів газети наводиться лист української робітниці Тетяни Рудківської до матері в м. Речицю (білоруська частина Генерального округу «Житомир»). У листі вона нібито написала: «Можете мені повірити, що такого життя, як в Райху я ще

не бачила і не побачу, напевне, ніколи. Я благаю зараз долю, щоб скоріше закінчилась війна, благаю про те, щоб Райх узяв нас в своє відання і тоді наш нарід зрозуміє, побачить, пізнає, що значить життя, а не животіння» (Чудове життя в Райху, 1943, с. 3).

Газета «Голос Волині» спочатку видавалася двічі на тиждень обсягом 4 сторінки (Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 10, арк. 34). Хоча у деяких номерах зустрічається і 2, і 6, і 8 сторінок. До кінця окупації періодичність виходу газети зросла до трьох разів на тиждень, що, очевидно, було зумовлено необхідністю посилення антирадянської пропаганди. Заголовкова частина газети містила назву та вихідні відомості (номер, місто видання, рік і дата виходу), які з кінця 1941 р. стали дублюватися німецькою мовою.

Газета «Голос Волині» поширювалася у межах Житомирської області. Головним способом її розповсюдження була передплата. Наприклад, для жителів Черняхівського району на 1942 р. було передплачено 2 тис. примірників «Голосу Волині» (Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 16, арк. 18). У великих містах газету можна було придбати у роздріб. У Житомирі, наприклад, її можна було купити у 8-ми кіосках (Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 10, арк. 82). А на місцевому Житньому базарі вона разом з іншими газетами нерідко продавалася як цигарковий та пакувальний папір (Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 55, арк. 44). Не виключено, що, оскільки газета «Голос Волині» мала важливе пропагандистське значення, вона частково поширюватися і безкоштовно.

Упродовж кінця 1941 – початку 1943 рр. тираж газети «Голос Волині» у середньому складав 10 тис. екземплярів, хоча іноді через об'єктивні причини, зокрема брак паперу тощо, міг і зменшуватися. Так, у 1942 р. тираж деяких номерів опускався до 6 тис. екземплярів (Держархів Житомирської обл., ф. Р-1151, оп. 1, спр. 173, арк. 1). Навесні 1943 р. у рамках поширення антирадянської пропаганди генеральний комісар Генерального округу «Житомир» Ернст Лейзер запропонував збільшити тираж місцевих газет (Держархів Житомирської обл., ф. Р-1151, оп. 1, спр. 45, арк. 8). Це стосувалося і «Голосу Волині» як одного з основних місцевих періодичних видань німецького інформаційного простору. Тираж часопису зріс до близько 15 тис. екземплярів. Загалом, в умовах нацистської окупації,

до кінця 1943 р., було видано близько 290 номерів газети «Голос Волині».

Висновки. Частиною німецького інформаційного простору на окупованій території України в роки Другої світової війни була газета «Голос Волині», яка виходила у Житомирі упродовж жовтня 1941–1943 рр. У її діяльності виокремлюється два періоди. На першому етапі, із кінця жовтня – до другої половини листопада 1941 р., в умовах німецької військової адміністрації, газета перебувала під контролем представників самостійницького руху (ОУН(М)). Окрім іншого, останні намагалися використати видання для популяризації власних ідей. Газету «Голос Волині» цього періоду можна віднести до легальної періодики самостійницького руху у рамках німецького інформаційного простору. Другий етап в діяльності газети «Голос Волині» розпочався з другої половини листопада 1941 р. і був пов'язаний з утвердженням у житомирському регіоні нацистської цивільної адміністрації. У цей час окупанти взяли курс на ліквідацію будь-яких проявів українського національного життя; а місцеві газети, вихід яких започаткувався до того, – були очищені від членів та прихильників самостійницького руху. Відтак, газета «Голос Волині» повністю перетворилася на інформаційно-пропагандистський орган нацистської окупаційної адміністрації. Змістовно у газеті «Голос Волині» були присутні три напрямки німецької пропаганди: антирадянська, антиєврейська, та пропаганда, спрямована на підтримку окупаційної господарсько-економічної політики. Антирадянська пропаганда німців часто поєднувалася з антиєврейською пропагандою та активізувалася у другій половині 1943 р. у зв'язку з відступом Вермахту на Східному фронті. Про важливість газети «Голос Волині» як складової німецького інформаційного простору на окупованій території України свідчить і її досить значний тираж.

Подяка. Висловлюємо вдячність рецензентам за конструктивні зауваження, побажання та консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Підготовка даної статті виконана завдяки іменній стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук за 2021 р.

Джерела та література

Архів Управління Служби безпеки України в Житомирській області, ф. 5, спр. 3936, 106 арк.

Гон, М. (2006). Деперсоніфікація жертв: образ євреїв на шпальтах газети «Волинь» (1941–1943). Наукові записки. Збірник. Вип. 31, С. 113–121.

Гриненко, Ю. (1943). Коростень сьогодні. Голос Волині (Житомир), 9 вересня, 4 с.

Гриненко, Ю. (1943). Наше кровное дело. Мозырские известия (Мозырь), 16 мая, 4 с.

Держархів Житомирської обл., листівки, листівки з № 400 по № 600, 369 арк.

Держархів Житомирської обл., ф. П-2668, оп. 2, спр. 224, 45 арк.

Держархів Житомирської обл., ф. Р-1151, оп. 1, спр. 45, 18 арк.

Держархів Житомирської обл., ф. Р-1151, оп. 1, спр. 173, 9 арк.

Держархів Житомирської обл., ф. Р-1151, оп. 1, спр. 176, 88 арк.

Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 3, 811 арк.

Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 4, 989 арк.

Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 10, 92 арк.

Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 16, 780 арк.

Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 34, 51 арк.

Держархів Житомирської обл., ф. Р-1156, оп. 1, спр. 55, 194 арк.

Небелюк, М. (1951). Під чужими прапорами. Париж – Ліон. 208 с.

Олесь, О. (1941). Нових і слів і діл... Голос Волині (Житомир), 2 листопада, 4 с.

Салата, О. (2010). Формування німецького інформаційного простору в Рейхскомісаріаті «Україна» та в зоні військової адміністрації (червень 1941 – 1944 рр.). Донецьк: Норд-Прес. 361 с.

Стельникович, С. (2015). Житомирсько-Вінницький регіон в умовах нацистської окупації (1941–1944 рр.). Житомир: Вид. О. О. Євенок. 592 с.

Холод, О. (2015). Соціальнокомунікаційні технології пропаганди зв'язків Європи, Німеччини й України в пресі Рейхскомісаріату «Україна» (у період від 1 вересня 1941 р. до 17 липня 1942 р.). Актуальні питання масової комунікації. Вип. 18, С. 33–43.

Черняков, Б. (2005). Періодична преса на окупованій території України. Наукові записки Інституту журналістики. Т. 18. С. 131–158.

Чудове життя в Райху. (1943). Голос Волині (Житомир), 14 серпня, 4 с.

Штуль, О. (1941). Нове Полісся. Голос Волині (Житомир), 6 листопада, 4 с.

Armstrong, J. (1990). Ukrainian nationalism. 3rd ed. Colorado: Ukrainian academic Press. 271 p.

Lower, W. (2005). Nazi Empire Building and the Holocaust in Ukraine. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2005. 307 p.

References

Arxiv Upravlinnya Sluzhby` bezpeky` Ukrayiny` v Zhy`tomy`rs`kij oblasti, f. 5, spr. 3936, 106 ark.

Gon, M. (2006). Depersonifikaciya zhertv: obraz yevreyiv na shpal`tax gazety` «Voly`n`» (1941–1943). Naukovi zapy`sky`. Zbirny`k. Vy`p. 31, S. 113–121. [in Ukrainian].

Gry`nenko, Yu. (1943). Korosten` s`ogodni. Golos Voly`ni (Zhy`tomy`r), 9 veresnya, 4 s. [in Ukrainian].

Grinenko, Yu. (1943). Nashe krovnoe delo. Mozyrskie izvestiya (Mozyr`), 16 maya, 4 s. [in Russian].

Derzhaxiv Zhy`tomy`rs`koyi obl., ly`stivky`, ly`stivky` z # 400 po # 600, 369 ark.

Derzhaxiv Zhy`tomy`rs`koyi obl., f. P-2668, op. 2, spr. 224, 45 ark.

Derzhaxiv Zhy`tomy`rs`koyi obl., f. R-1151, op. 1, spr. 45, 18 ark.

Derzhaxiv Zhy`tomy`rs`koyi obl., f. R-1151, op. 1, spr. 173, 9 ark.

Derzhaxiv Zhy`tomy`rs`koyi obl., f. R-1151, op. 1, spr. 176, 88 ark.

Derzhaxiv Zhy`tomy`rs`koyi obl., f. R-1156, op. 1, spr. 3, 811 ark.

Derzhaxiv Zhy`tomy`rs`koyi obl., f. R-1156, op. 1, spr. 4, 989 ark.

Derzhaxiv Zhy`tomy`rs`koyi obl., f. R-1156, op. 1, spr. 10, 92 ark.

Derzhaxiv Zhy`tomy`rs`koyi obl., f. R-1156, op. 1, spr. 16, 780 ark.

Derzhaxiv Zhy`tomy`rs`koyi obl., f. R-1156, op. 1, spr. 34, 51 ark.

Derzhaxiv Zhy`tomy`rs`koyi obl., f. R-1156, op. 1, spr. 55, 194 ark.

Nebelyuk, M. (1951). Pid chuzhy`my` praporamy`. Pary`zh – Lion. 208 s. [in Ukrainian].

Oles`, O. (1941). Novy`x i sliv i dil... Golos Voly`ni (Zhy`tomy`r), 2 ly`stopada, 4 s. [in Ukrainian].

Salata, O. O. (2010). Formuvannya nimecz`kogo informacijnogo prostoru v Rejxskomisariati «Ukrayina» ta v zoni vijs`kovoyi administraciji (cherven` 1941 – 1944 rr.). Donecz`k: Nord-Pres. 361 s. [in Ukrainian].

Stel`ny`kovy`ch, S. (2015). Zhy`tomy`rs`ko-Vinny`cz`ky`j region v umovax nacy`sts`koyi okupaciji (1941–1944 rr.). Zhy`tomy`r: Vy`d. O. O. Yevenok. 592 s. [in Ukrainian].

Xolod, O. M. (2015). Social`nokomunikacijni texnologiyi propagandy` zv'yazkiv Yevropy`, Nimechchy`ny` j Ukrayiny` v presi Rejxskomisariatu «Ukrayina» (u period vid 1 veresnya 1941 r. do 17 ly`pnya 1942 r.). Aktual`ni py`tannya masovoyi komunikaciji. Vy`p. 18, S. 33–43. [in Ukrainian].

Chernyakov, B. I. (2005). Periody`chna presa na okupovaniy tery`toriyi Ukrayiny`. Naukovi zapy`sky` Insty`tut zhurnalisty`ky`. T. 18. S. 131–158. [in Ukrainian].

Chudove zhy`ttya v Rajxu. (1943). Golos Voly`ni (Zhy`tomy`r), 14 serpnya, 4 s. [in Ukrainian].

Shtul`, O. (1941). Nove Polissya. Golos Voly`ni (Zhy`tomy`r), 6 ly`stopada, 4 s. [in Ukrainian].

Armstrong, J. A. (1990). Ukrainian nationalism. 3rd ed. Colorado: Ukrainian academic Press. 271 p. [in English].

Lower, W. (2005). Nazi Empire Building and the Holocaust in Ukraine. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2005. 307 p. [in English].

Stelnykovich Sergii. ZHYTOMYR NEWSPAPER “THE VOICE OF VOLYN” IN THE GERMAN INFORMATION SPACE (OCTOBER 1941-1943)

Abstract

This paper aims to consider the newspaper “Voice of Volyn”, published in Zhytomyr in 1941-1943, as part of the German information space during the Second World War. The methodology of the study incorporates general scientific and special historical methods alongside with the fundamental principles of historical research: historicism, scientificity, objectivity, and systematicity. The principles of historicism and scientificity have contributed to the complex representation of the history of the newspaper “Voice of Volyn” in interconnection and interrelation with the events of that period. The principle of objectivity has facilitated the analysis of the discussed issue considering the objective historical regularities based on a comprehensive analysis of the existing specialized literature and sources. The principle of systematicity has allowed to obtain a holistic picture of the Zhytomyr newspaper “Voice of Volyn” as a component of the German information space on the occupied territory of Ukraine. The scientific novelty of the paper is conditioned by the fact that it is the first research discussing the history of the newspaper “Voice of Volyn” in the context of the German information space in 1941-1943 on the basis of a comprehensive range of historical sources. The author concludes that the activities of the newspaper “Voice of Volyn” can be divided into two periods: from October to the second half of November 1941, and from the second half of November 1941 until the end of the Nazi occupation. At the first stage, under the German military administration, the newspaper was controlled by the representatives of the independence movement, who exploited the newspaper to promote their own ideas. In the second stage, after the establishment of the German civil authorities, the newspaper “Voice of Volyn” was deprived of the independence movement’s influence and turned into an important information and propaganda press organ of the occupation authorities. The newspaper

“Voice of Volyn” represented three directions of German propaganda: anti-Soviet propaganda; anti-Jewish propaganda; and propaganda aimed at supporting the occupation economic activities.

Keywords: *the Nazi occupation, the newspaper “Voice of Volyn”, anti-Soviet propaganda, anti-Jewish propaganda.*

Stelnykowycz Sergii. GAZETA ŻYTOMIERSKA „GŁOS WOŁYNIA” W NIEMIECKIEJ PRZESTRZENI INFORMACYJNEJ (PAŹDZIERNIK 1941-1943)

Streszczenie

Celem pracy jest ocena gvb[faqtyr]jazyty „Głos Wołynia”, wydawanej w Żytomierzu w październiku 1941-1943, jako część niemieckiej przestrzeni informacyjnej w czasie II wojny światowej. Metodologia badań naukowych opiera się na ogólnych metodach naukowych i specjalnych metodach historycznych, z uwzględnieniem podstawowych zasad wiedzy historycznej. Nowością naukową pracy jest to, że po raz pierwszy historia gazety „Głos Wołynia” w kontekście niemieckiej przestrzeni informacyjnej jest rozpatrywana na podstawie szerokiej bazy źródłowej. W rezultacie autor dochodzi do konkluzji: działalność gazety można podzielić na dwa okresy; gazeta stała się ważnym organem informacyjno-propagandowym okupanta; Gazeta zawierała trzy kierunki propagandy nazistowskiej (propaganda antysowiecka; propaganda antyżydowska; propaganda mająca na celu wspieranie okupacyjnej polityki gospodarczej).

Słowa kluczowe: *okupacja hitlerowska, gazeta, Głos Wołynia, propaganda antysowiecka, propaganda antyżydowska.*

Статтю надіслано до редколегії 09.09.2021 р.
Статтю рекомендовано до друку 25.10.2021 р.